

Новини во однос на стандардите на КСТ во врска со задржување од страна на полиција

*Извадок од 12-от Општ извештај на КСТ,
објавен во 2002*

33. За доброто функционирање на општеството неопходно е полицијата да има овластување да приведува, времено да ги задржи и да изврши распит на осомничените за кривични дела и другите категории на лица. Сепак, овие овластувања неминовно со нив носат ризик од заплашување и физичко лошо постапување. Суштината на работата на КПП е да бара начини да се намали ризикот на апсолутен минимум без при тоа непотребно да се спречува полицијата во соодветното извршување на нејзините должности. Во одреден број на земји забележан е охрабрувачки развој на настаните на полето на полициското задржување; сепак во наодите на КПП исто така се нагласува дека премногу често има потреба од натамошно внимателно следење на ситуацијата.

34. **Распитот на осомничените за кривични дела** е специјализирана задача која бара специфична обука доколку се сака да се изврши на задоволителен начин. Најпрво, *точната цел на таквиот распит* мора да биде целосно јасна: односно дека целта е да се добијат точни и сигурни информации со цел да се открие вистината за прашања за кои се врши истрага, а не да се добие признание од лице кое во очите на службените лица е веќе виновно. Покрај обезбедување на соодветна обука, осигурувањето дека службениците за спроведување на законот ќе го почитуваат правото во исполнувањето на погоре наведената цел, ќе се олесни доколку се состави кодекс на однесување при распит на лица осомничени за извршување на кривични дела.

35. Во текот на годините, делегациите на КПП разговарале со значаен број на задржани лица во многу земји, кои изнеле кредибилни тврдења дека биле физички малтретирани, или биле на друг начин заплашувани или биле изложени на закани, од страна на полицајци кои се обидуваат да добијат признание во текот на распитот. Очигледно е дека системот на кривично право, кој е фокусиран врз доказ во форма на признание ги поттикнува инволвираните лица во истрагата на кривичното дело –кои се често под притисок да добијат резултати- да употребат физичка или психолошка присила. Во контекстот на превенцијата на тортурата и другите форми на лошо постапување, од суштинска важност е да се состават методи на истрага со кои ќе може да се намали потпирањето врз признанијата, и другите докази и информации добиени преку распитот, во целите на осигурување на осудителни пресуди.

36. **Електронското (односно аудио и/или видео) забележување на полицискиот распит** претставува важна дополнителна заштитна мерка од лошо постапување со притворените лица. КПП со задоволство забележува дека воведувањето на таков систем, се разгледува во се поголем број земји. Ова би обезбедило целосно и автентично забележување на процесот на распитот, со што се олеснува истрагата за било какви наводи за лошо постапување. Ова е во интерес на лицата кои биле изложени на лошо постапување од страна на полицијата и на полицајците соочени со неосновани наводи дека извршиле физичко малтретирање или психолошки притисок. Електронското забележување на полицискиот распит исто така ја намалува можноста обвинетите подоцна лажно да одрекуваат дека дале одредено признание.

37. Во повеќе прилики, во повеќе земји, КПП утврдил постоење **на простории за испитување** со крајно заплашувачки изглед: на пример просториите се целосно опремени во црна боја, со извори на светлина директно насочени кон местото каде седи лицето подложено на испитување. На ваквите простории не им е место во полициската служба.

Покрај тоа што треба да се соодветно осветлени, загреани и да имаат соодветна вентилација, просториите за испитување, треба на учесниците во распитот да им обезбедат седење на столици кои по својата форма и стандарди на удобност се слични. Службеното лице кое го спроведува распитот не треба да биде во доминантна (на пример издигната) или оддалечена позиција наспроти осомничениот. Натаму, боите при уредувањето на просторијата треба да бидат неутрални.

38. Во одредени земји КПП ја сретнал практиката на **заврзување на очите** на лицата задржани во полицијата особено за време на испитувањето. Делегациите на КПП добиле различни и често контрадикторни објаснувања од полицајците во врска со целта на ваквата практика. Од информациите собрани во текот на годините, на КПП му е јасно дека во многу, ако не и во најголем број на случаи, на лицата им се заврзуваат очите со цел истите да се оневозможат да ги идентификуваат службениците за спроведување на законот кои го вршат малтретирањето. Дури и во случаи кога нема физичко малтретирање, да се заврзат очите на задржано лице, а особено лице кои е предмет на испитување, е форма на репресивно однесување чиј ефект врз засегнатото лице, често може да се оквалификува како психолошко малтретирање. КПП препорачува експлицитно да се забрани заврзување на очите на лицата задржани во полицијата.

39. Не ретко КПП утврдил постоење на **сомнителни предмети** во полициските простории, како што се дрвени стапови, рачки од метли, бејзбол стапови, метални шипки, делови од дебел електричен кабел, имитации на огнено оружје или ножеви. Присуството на такви предмети во повеќе случаи ги поткрепува наводите кои КПП делегациите ги добиваат дека лицата кои се задржуваат во предметните простории добиле закани и/или биле изложени на удари со такви предмети.

Најчестото објаснување кое полицајците го даваат во врска со таквите предмети е дека ги конфискувале од осомничените и дека ќе се употребат како докази. Фактот што засегнатите предмети се секогаш необележани, и често се расфрлани низ просториите (понекогаш ставени зад завесата или во плакари) може само да доведе до сомнежи во однос на објаснувањето. Со цел да се отстранат шпекулациите во однос на несоодветното однесување од страна на полицајците и да се отстрани потенцијалниот извор на опасност за персоналот и задржаните лица, запленилите предмети кои ќе се употребат како докази треба секогаш да бидат соодветно обележани, заведени и да се чуваат во наменска просторија за чување на такви предмети. Сите други предмети слични на погоре наведените треба да се отстранат од полициските простории.

40. Уште од почетокот на своите активности, КПТ се залага за тројството на правата задржани во полицијата: **правото на пристап кон адвокат и доктор и правото да се извести роднина или трета страна по избор на засегнатото лице дека истото е задржано во полицијата**. Во многу држави, преземени се чекори да се воведат или да се зајакнат ваквите права, во светлина на препораките на КПТ. Поконкретно, правото на пристап кон адвокат за време на задржувањето во полицијата сега се признава во многу земји кои ги посетува КПТ, додека во неколкуте земји каде ова право се уште не се признава постојат планови истото да се воведе.

41. Сепак, во одреден број на земји, има доста неодлучност во однос на спроведување на препораките на КПТ според кои правото на **пристап кон адвокат** е право загарантирано уште од самиот почеток на задржувањето во полицијата. Во одредени земји, лицата задржани во полицијата ги уживаат правата само откако ќе измине одреден период на задржување, во други ова право станува ефективно кога задржаното лице е и формално прогласено за « осомничено ».

Врз основа на своето искуство КПТ често нагласува дека периодот веднаш по лишувањето од слобода, е периодот кога ризикот од заплашување и физичко малтретирање е најголем. Следствено, можноста лицата задржани во полицијата да имаат пристап кон адвокат во текот на тој период е најзначајна заштитна мерка од лошо постапување. Постоенето на можноста ќе има ефект на одвраќање врз оние кои имаат намера лошо да постапуваат со задржаните лица, додека во таква ситуација адвокатот е во позиција да преземе соодветни дејствија доколку има лошо постапување. КПТ прифаќа дека со цел да се заштитат легитимните интереси на полициската истрага, како исклучок може да е потребно да се одложи за одреден период пристапот на задржаното лице кон адвокат по негов избор. Сепак, ова не треба да резултира со тоа правото на пристап кон адвокат да биде целосно оневозможено во засегнатиот период. Во таквите случаи треба да се обезбеди пристап кон друг независен адвокат.

Правото на пристап кон адвокат мора да го вклучи правото со него да се разговара на само. Засегнатото лице исто така во начело треба да има право адвокатот да биде присутен во текот на било какво испитување од страна на полицијата. Секако, ова не треба да ја спречи полицијата да го испита задржаното лице за итни прашања, дури и во отсуство на адвокатот (кој можеби и не е веднаш достапен), ниту пак може да се отфрли можноста да се замени адвокатот кој го спречува соодветното спроведување на распитот.

КПТ исто така нагласува дека правото на пристап кон адвокат треба да го уживаат не само осомничените за кривични дела, туку и сите лица кои ја имаат правната обврска да бидат во и да останат во полициските прстории, на пример како “сведоци”.

Натаму, со цел правото на пристап кон адвокат да биде целосно ефективно во практиката, лицата кои не се во состојба да платат адвокат треба соодветно да се обезбедат.

42. Лицата задржани во полицијата треба да имаат формално признаено право на **пристап** кон доктор. Со други зборови, докторот секогаш треба да се повика без одлагање доколку лицето побара лекарски преглед; полицајците не треба да настојуваат да ги одбегнат таквите барања. Натаму, правото на пристап кон доктор, треба да го вклучи правото задржаното лице да биде прегледано доколку така сака засегнатото лице, од доктор по негов избор (покрај било какви прегледи кои ги извршува докторот кој ќе го повика полицијата).

Сите лекарски прегледи на лицата задржани во полицијата мораат да се извршуваат на начин на кој полицајците не ќе можат да го чујат разговорот за време на прегледот, и освен доколку не побара поинаку засегнатиот доктор, во некои случаи, прегледот да се изврши без истиот да можат да го видат полицајците.

Исто така е важно лицата кои се ослободуваат од задржување во полицијата без да бидат изнесени пред судија да имаат право директно да бараат лекарски преглед/ потврда од признаен доктор-вештак.

43. **Правото на задржаното лице да извести трета страна дека е задржано во полицијата** треба во начело да се гарантира уште од самиот почеток на задржувањето во полицијата. Секако, КПП прифаќа дека користењето на ова право може да подлежи на одредени исклучоци, со цел да се заштитат легитимните интереси на полициската истрага. Сепак, таквите исклучоци треба јасно да се дефинираат и строго временски да се ограничат, и нивното користење да се придружи со соодветни заштитни мерки (на пример било какво одлагање на известувањето за задржувањето во полицијата на писмено да се забележи и да се бара одобрување од службено полициско лице на повисока позиција кое не е поврзано со случајот или обвинителот).

44. Правата на лицата лишени од слобода ќе имаат мала вредност доколку засегнатите лица не знаат за нивното постоење. Следствено, од императивна важност е лицата задржани во полицијата **јасно да бидат информирани за нивните права** без одлагање и на јазик кој го разбираат. Со цел да се осигура ова, брошура на која се наведни овие права на едноставен начин треба систематично да им се дава на лицата задржани во полицијата уште од самиот почеток на нивното задржување. Натаму, засегнатите лица, треба да ја потпишат изјавата во сведоштво на тоа дека биле информирани за нивните права.

45. КПП во неколку наврати ја нагласи **улогата на судските власти и обвинителската служба** во однос на борбата против лошото постапување од страна на полицијата.

На пример, сите лица задржани во полицијата за кои се предлага притвор во предкривична постапка треба физички да бидат изнесени пред судија кој мора да одлучи по ова прашање; се уште има земји кои КПП ги посетил каде ова не е обезбедено. Изнесувањето на лицето пред судијата ќе обезбеди навремена можност за лицето осомничено за кривично дело кое било изложено на малтретирање да изјави жалба. Натаму, дури и во отсуство на изјавена жалба, судијата ќе може навреме да преземе дејствија доколку има индикации за лошо постапување (на пример видливи повреди, општиот изглед и однесување на лицето).

Секако, судијата мора да преземе соодветни чекори кога има индикации дека се случило малтретирање од страна на полицијата. Во врска со ова, секогаш кога лицата осомничени за кривично дело кои се изнесуваат пред судијата на крајот од задржувањето во полицијата изнесуваат наводи за малтретирање, судијата треба на писмено да ги забележи таквите наводи и веднаш да нареди лекарски преглед од доктор-вештак и да ги преземе неопходните мерки за да осигура дека ќе се спроведе соодветна истрага за изнесените наводи. Ваквиот приод треба да се примени без оглед на тоа дали лицето има видливи надворешни повреди. Натаму, дури и во отсуство на изнесени наводи за лошо постапување, судијата треба да побара лекарски преглед од доктор вештак секогаш кога има други основи да се верува дека лицето изнесено пред него би можело да биде жртва на лошо постапување.

Ефикасното испитување од страна на судските и другите релевантни власти на сите жалби за лошо постапување извршено од страна на службениците за спроведување на законот, и кога е соодветно, изрекувањето на соодветна казна ќе имаат силен ефект на одвраќање. Исто така, доколку овие власти не преземат ефективни дејствија по жалбите кои им се упатени, службениците за спроведување на законот кои имаат намера да малтретираат лица кои се задржани ќе веруваат дека тоа можат да го направат без да бидат казнети.

46. Понекогаш е потребно **дополнително испитување од страна на полицијата на лицата во пред-кривичен притвор**. КПП смета дека од гледна точка на спречување на лошо постапување се претпочита таквото испитување да се изврши во затворската институција каде е сместено лицето, а не во полициските простории. Враќањето на притворените лица во полицијата во целите на натамошно испитување треба да се бара и да се одобри само кога е апсолутно неопходно. Исто така, е многу важно, лицатата кои во такви исклучителни околности се враќаат во полицијата да ги уживаат трите права наведени во ставовите 40-43.

47. Задржувањето во полицијата е (или би требало да биде) краткотрајно. Сепак, **условите за задржување во полициските ќелии** мораат да исполнат одредни *основни барања*.

Сите полициски ќелии мораат да бидат чисти и со разумна големина¹ за бројот на лицата кои се сместени во истата, да бидат соодветно осветлени (достаточна светлина за да може да се чита, освен во периодот на спиење), по можност ќелиите треба да имаат извор на природна светлина. Натаму, ќелиите треба да бидат опремени со предмети за одмор (на пример фиксна столица или клупа) и лицата кои мораат да останат преку ноќ во полицијата треба да имаат чист душек и чисти ќебиња. Лицата задржани во полицијата треба да имаат пристап кон соодветни тоалети во пристојни услови, и да имаат соодветни услови за одржување на личната хигиена. Тие треба да имаат пристап кон вода за пиење и во соодветни периоди да им се дава храна, вклучувајќи и барем еден целосен оброк (односно нешто повеќе од сендвич) секој ден. Лицата задржани во полицијата 24 часа и повеќе треба колку што е можно повеќе да имаат можност за раздвижување на отворено секој ден.

Многу полициски простории каде се задржуваат лицата, а кои ги посетиле делегациите на КПП, не ги исполнуваат овие минимални стандарди. Ова е особено штетно за лицата кои последователно ќе се појават пред судските власти; многу често лицата се изнесуваат пред судија откако минале еден или повеќе денови во субстандардни услови во валкани ќелии, без да им се овозможи соодветен одмор и храна и можност да ја одржуваат личната хигиена.

48. Должноста за грижата која полицијата мора да ја води за задржаните лица ја вклучува и одговорноста да се осигура нивната безбедност и физички интегритет. Оттука, следи дека соодветниот надзор на местата за задржување е составен дел од должноста за грижа која ја има полицијата, Мораат да се преземат соодветни чекори за да се осигура лицата задржани во полицијата секогаш да се во можност да стапат во контакт со персоналот.

Во неколку наврати делегациите на КПП утврдиле дека полициските ќелии се оддалечни од полицајците или местата каде полицајците се вообичаено присутни, и дека во истите нема средства (на пример систем за повикување) кој на задржаните лица ќе им овозможи да го привлечат вниманието на полицајците. Во такви услови, постои ризикот да се појават инциденти од различен карактер (насилство меѓу задржаните лица, обид за самоубиство, пожари и слично), на кои не ќе може да се реагира навремено.

¹ Што се однесува до големината на полициската ќелија, види исто така став 43 од 2 -иот Општ извештај (CPT/Inf(92)3).

49. КПП исто така изразил недоверба во однос на практиката утврдена во одредени земји секој оперативен оддел (за дроги, организиран криминал, анти-тероризам) во полицијата да има свои места за задржување на лицата каде персоналот е составен од службени лица од тие оддели. Комитетот смета дека таквиот приод треба да се отфрли, во корист на *централни простории за задржување* каде ќе работат посебни службени лица кои ќе бидат конкретно обучени за таква функција. Ова скоро секогаш се покажува како корисно од гледна точка на спречување на лошо постапување. Натаму, ослободувањето на поединечни оперативни оддели од должностите за чување и грижа на задржаните лица може да се покаже како корисно во смисла на самото управување и потребната логистичка поддршка.

50. На крајот, надзорот на полициските станици од **независен орган** може да даде значен придонес за спречување на лошо постапување со лица задржани од полицијата и повоопштено може да помогне да се осигураат задоволителни услови за задржување. За да бидат целосно ефективни посетите од страна на таквиот орган треба да бидат редовни и ненајавени, и засегнатиот орган треба да има овластување да разговара насам со задржаните лица. Натаму, тој треба да ги испита сите прашања во однос на постапувањето со лицата задржани во полицијата, евиденцијата за задржувањето; информациите кои им се дадени на задржаните лица за нивните права и фактичкото постоење на овие права (особено трите права наведени во ставовите 40 до 43), почитување на правилата во однос на испитувањето на лицата осомничени за кривични дела, и материјалните услови на задржувањето.

Наодите на погоре споменатиот орган треба да се достават не само до полицијата, туку и до други власти независни од полицијата.